

Традыцыйны танец Магілёўшчыны

Роздумы над старонкамі кнігі

Сярод шматлікага аб'ёму выпушчаных беларускімі выдавецтвамі кніг (часам макулатуры) сустракаюцца выданні, значнасць і каштоўнасць якіх неацэнная. Да іх, у поўнай меры, адносіцца манаграфія Міколы Козенкі «Беларускі народны танец: традыцыі і сучаснасць. Магілёўшчына», што з'явілася ў выдавецтве «Чатыры чвэрці» пры падтрымцы грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд культуры», Упраўлення культуры Магілёўскага аблвыканкама, Магілёўскага абласнога метадычнага цэнтру народнай творчасці і культурна-асветніцкай работы.

Для любога неабыякавага да сваёй нацыянальнай культуры чалавека – гэта адкрыццё, а для спецыяліста, які працуе ў галіне традыцыйнага беларускага танца – гэта каштоўны матэрыял. Для ўсяго ж айчыннага харэаграфічнага мастацтва – гэта велізарны падарунак.

Выданне такога кшталту – рэдкасць у наш час. На вялікі жаль, у нашай краіне не часта выдаюцца працы, прысвечаныя нацыянальнаму харэаграфічнаму мастацтву. Катастрафічна мала літаратуры паводле даследавання, вывучэння, аналізу і фіксацыі ўзораў сцэнічнай харэаграфіі. Яшчэ радзей з'яўляюцца кнігі, якія непазрэдна змяшчаюць «жывы» аўтэнтчны танцавальны матэрыял. У невялікім, але яркім сузор'і выданняў аб беларускай танцавальнай творчасці – Л. Алексютовіч, С. Грабеншчыкоў, І. Хвораст, Ю. Чурко – манаграфія М. Козенкі займае пачэснае месца.

У 1991 годзе вядомы фалькларыст, доктар навук К. Кабашнікаў наракаў на вельмі малы тыраж (шаўтары тысячы) манаграфіі Ю. Чурко «Беларускі харэаграфічны фальклор». Наклад жа гэтага выдання – 50 асобнікаў (такі «вялікі» тыраж надрукавалі з арыгінала ў Магілёве)! Такая колькасць кніг не зможа задаволіць патрэбы нават спецыялістаў абласнога цэнтру, не кажучы ўжо аб вобласці ці краіне ў цэлым! Кніга з такім зместам павінна быць не толькі ў кожнай бібліятэцы і чытальнай зале навучальнай установы, што займаецца пытаннямі культуры і мастацтва, – ад школы мастацтваў да ўніверсітэтаў, але і ў публічных бібліятэках розных узроўняў, а таксама ў вольным продажы.

Сучаснасць характарызуецца рэзкаю зменаю культурнага становішча ў краіне. Дзякуючы новым інфармацыйным тэхналогіям Беларусь становіцца часткай сусветнай сацыякультурнай прасторы і злучаецца ў агульнаеўрапейскі мастацкі мэйнстрым з яго багаццем як сапраўдных, так і нібыта наватарскіх плыняў. На фоне гэтых працэсаў у мастацтве беларускага народна-сцэнічнага танца на самадзейнай і прафесійнай сцэнах назіраецца страта нацыянальнай адметнасці.

У выніку страты мноства старадаўніх узораў адбылося вялікае аддаленне сучасных беларускіх народна-сцэнічных танцаў ад першакрыніцы. Адсюль з'явіліся так званыя «сярэдняплясы» (як вельмі дакладна ахарактарызаваў настаўнік такога роду кандыдат мастацтвазнаўства В. Савін). Пад гэтую назву трапляюць народна-сцэнічныя танцы, у якіх размытыя не толькі абласныя, але і нацыяналь-

ныя асаблівасці. І такіх «тварэнняў» з кожным годам становіцца ўсё больш і больш. У «сярэдняплясе» прысутнічае, здавалася б, пэўны набор рухаў, узятых з беларускай традыцыйнай лексікі (цатройны крок, прысуды, прыскокі, прытупы, крокі полькі і інш.), аднак выбар лексікі не грунтуецца на веданні беларускай лакальнай карэіннай харэаграфіі. Выкарыстоўваюцца стандартныя малюнкi – кола, дыяганаль, гарызантальныя лініі. Пры гэтым малюнкi не нясуць сэнсавай нагрукі і не выступаюць як выразны сродак адметнага харэаграфічнага твора. Музыкае суправаджэнне падбіраецца без уліку жанравай спецыфікі танцавальнага матэрыялу. Падбор касцюмаў да такіх танцавальных нумароў дзівіць мастацкай аднастайнасцю, стракатасцю і раскошай, не ўласцівай нацыянальнаму беларускаму строю.

У акрэсленні нават часткі харэаграфічных праблемаў, на мой погляд, яскрава вылучаецца значнасць новага ўнікальнага харэаграфічнага выдання.

У невялікім, але яркім сузор'і выданняў аб беларускай танцавальнай творчасці – Л. Алексютовіч, С. Грабеншчыкоў, І. Хвораст, Ю. Чурко – манаграфія М. Козенкі займае пачэснае месца

Велізарная каштоўнасць манаграфіі М. Козенкі ў тым, што ён першы склаў гісторыю развіцця народнай харэаграфіі аднаго рэгіёну Беларусі – Магілёўшчыны. Пад адной вокладкай сабраў аўтэнтчныя формы і лепшыя ўзоры рэгіянальнай класічнай сцэнічнай харэаграфіі, музыку фальклорных танцаў і этнічны касцюм.

Кніга складаецца з уводзінаў і чатырох раздзелаў, кожны з якіх можа прэтэндаваць на асобнае выданне. Коротка спынюся на іх.

Ва ўводзінах аўтар прафесійна, даходліва і досыць дэтальна выкладае структурны план свайго даследавання.

Першы раздзел «Народная спадчына» знаёміць чытача з лексікай аўтэнтчнага народнага танца Магілёўскага Падняпроўя, дзе выяўленыя яе рэгіянальна-лакальныя асаблівасці. Акрамя дакладнага слоўнага апісання перамяшчэння танцо-

раў па пляцоўцы, рухаў ног, становішча рук (гэтаму падраздзелу нададзена асаблівая ўвага, бо рукі з'яўляюцца адным з яркіх сродкаў выразнасці беларускай народнай

У выніку страты мноства старадаўніх узораў адбылося вялікае аддаленне сучасных беларускіх народна-сцэнічных танцаў ад першакрыніцы. Адсюль з'явіліся так званыя «сярэдняплясы»

харэаграфіі), корпуса, як у пары, так і ў адзіночным выкананні. Матэрыял багата праілюстраваны пластычнымі малюнкамі, графічнымі схемамі, што робіць разбор, «правучанне» і аднаўленне рухаў, камбінацыяў і ўзораў танцавальнай творчасці ў цэлым прасцей і больш эфектыўным.

Апісваючы аўтэнтчныя ўзоры карагодаў, танцаў і скокаў з лексічным напам'янтам, даецца інфармацыя аб прымеркаванасці харэаграфічных узораў ды тых ці іншых абрадаў, звычайў. Такія веды дазваляюць глыбей зразумець сэнс фальклорных узораў беларускай харэаграфіі і вызначыць тыпалагічныя элементы, што з'яўляюцца ў пэўным сэнсе пластычнымі знакамі, у якіх у адпаведнасці з сістэмай вобразнага мыслення народа зашыфраваная інфармацыя аб рэальнай рэчаіснасці, пра пэўныя этнасацыяльныя матэрыялы.

Да карагодных і танцавальных узораў прыкладаецца музычны (нотны) матэрыял, характэрны для

народнай харэаграфіі Магілёўшчыны. І гэта не проста нейкі дадатак, хоць і досыць істотны. У раздзеле даследуецца танцавальны музычна-інструментальны фальклор рэгіёна і яго адметныя рысы. Дарэчы, М. Козенка з'яўляецца аўтарам серыі зборнікаў «Танцавальная музыка Беларусі», дзе прадстаўленыя шматлікія запісы аўтэнтчнага танцавальнага інструментальнага фальклору, сабраныя ім пад час экспедыцыяў у розныя рэгіёны краіны.

Акрамя даследаванняў аўтэнтчнай харэаграфіі і музычнага фальклору ў кнізе прадстаўлены этнічны строй Магілёўскага Падняпроўя ва ўсёй разнастайнасці каляровай і арнаментальнай адметнасці лакальных строяў.

У другім раздзеле – «Аматарская творчасць» – нададзена гісторыя развіцця і творчасці самадзейных калектываў Магілёўскай вобласці з цікавай інфармацыяй пра кіраўнікоў, балетмайстраў і педагогаў, рэдкімі ілюстрацыямі аўтарскіх пастацовак сярэдзіны і другой паловы ХХ і пачатку гэтага стагоддзяў.

Трэці раздзел – «Узоры класічнай беларускай народна-сцэнічнай спадчыны» – знаёміць чытача з узорамі народна-сцэнічнай харэаграфіі, што даволі часта выконваліся ды выконваюцца і сёння на Магілёўшчыне: варыянт традыцыйнага танца «Лявоніха», які мае рэгіянальныя асаблівасці, папулярны «Танец са званочкамі», «Варатынская кадрыля».

У чацвёртым раздзеле прапануюцца распрацаваныя вядомым беларускім харэаграфам В. Паповым «Урокi сучаснага беларускага народна-сцэнічнага танца (Экзэрсіс каля станка)» з адпаведным музычным матэрыялам, што само па сабе ўжо каштоўнае.

Такім чынам, М. Козенка комплексна даследуе і разглядае народнае танцавальнае мастацтва Магілёўшчыны ў кантэксце гісторыі і побыту. Само выданне даволі аб'ёмнае, больш за 600 старонак. Акрамя тэксту, малюнкаў, схемаў і нотнага матэрыялу, у кнізе шырока прадстаўленыя фотаілюстрацыі.

Магчыма, было б мэтазгодным абмежаваць колькасць фотадымкаў (інфармацыйна яны вельмі каштоўныя) у першым і другім раздзелах, якія займаюць досыць вялікі аб'ём, і за кошт гэтага навялічыць аб'ём інфармацыі ў трэцім раздзеле: ён мае асаблівую цікавасць для кіраўнікоў аматарскіх калектываў. Або, пакінуўшы ўвесь змест, падзяліць матэрыял на два паўнаватарасныя выданні.

Хочацца выказаць словы вялікай удзячнасці аўтару за яго любоў да нацыянальнай харэаграфічнай спадчыны беларусаў, выяўленай у фантастычнай працы па яе захаванні ў друкаваных зборах і практычнай дзейнасці. І выказаць надзею, што гэтае выданне будзе даступнае вялікай колькасці людзей, якія цікавяцца беларускім народным мастацтвам, і якое так патрэбнае навучальным установам і калектывам аматарскай творчасці.

Калі мы самі не будзем паважаць і падтрымліваць сваю нацыянальную спадчыну, культуру свайго народа, то хто ж будзе паважаць нас? Калі мы самі не навучымся шанаванню сваю Бацькаўшчыну, то хто ж будзе лічыць нас народам?

Ірына
КАНАВАЛЬЧЫК,
старшы выкладчык БДУ культуры і мастацтваў,
магістр мастацтвазнаўства